

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «Управління витратами»

Ступінь освіти	Бакалавр
Спеціальність	073 Менеджмент
Освітня програма	«Менеджмент»
Тривалість викладання	1 чверть
Кількість кредитів	4 кредити ЄКТС (120 годин)
Заняття:	
лекції	4 години
практичні	3 години
Мова викладання	українська

Сторінка курсу в СДО НТУ «ДП»:

<https://do.nmu.org.ua/course/view.php?id=4858>

Кафедра, що викладає Менеджменту

Консультації: за окремим розкладом, оприлюдненим на сторінці кафедри

Викладач:

Іванова Марина Іллівна

професор, доктор економічних наук, професор кафедри менеджменту

Персональна сторінка:

<https://is.gd/rGvwmz>

Е-пошта:

ivanova.m.i@nmu.one

1. Анотація до курсу

Дисципліна «Управління витратами» вивчає теоретичні та прикладні засади формування та функціонування системи управління витратами підприємства. Курс розкриває сутність, предмет, методи й завдання управління витратами, систему та функції управління, основні принципи, моделі й сучасні підходи до управління витратами в діяльності суб'єктів господарювання. У межах дисципліни розглядається зміст управлінського обліку та концепції управління витратами, сучасні підходи до їх групування, класифікація витрат відповідно до Податкового кодексу України, а також витрати як об'єкт

управлінського обліку. Особлива увага приділяється методам калькулювання собівартості продукції: позамовному, попроцесному, методам обліку повних і змінних витрат, способам розподілу виробничих накладних витрат та використанню різних підходів до оцінювання запасів. Стратегічні аспекти включають аналіз факторів впливу на витрати, застосування інструментарію СVP-аналізу, планування витрат у різних функціональних сферах діяльності підприємства та формування заходів щодо їх оптимізації і зниження для підвищення ефективності та конкурентоспроможності діяльності підприємства.

1. Мета та завдання курсу

Мета дисципліни – формування у студентів цілісного розуміння теоретичних основ управління витратами підприємства, розкриття економічної сутності витрат як об'єкта управлінського обліку, визначення ролі системи управління витратами у забезпеченні ефективності діяльності підприємства, аналіз принципів, функцій і моделей управління витратами, класифікації та групування витрат відповідно до потреб управління, оволодіння методами калькулювання собівартості продукції, застосування підходів до обліку повних і змінних витрат та розподілу накладних витрат, а також засвоєння інструментів контролю, планування й оптимізації витрат, включно з використанням СVP-аналізу, факторного аналізу та стратегічних підходів до зниження витрат у діяльності підприємства.

Завдання курсу:

- надати здобувачам вищої освіти знання щодо сутності, принципів і функцій управління витратами в системі управління підприємством;
- сформувати розуміння витрат як об'єкта управлінського обліку, їх класифікації та ролі в прийнятті управлінських рішень;
- навчити визначати та застосовувати методи обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг);
- сформувати навички використання підходів до обліку повних і змінних витрат та методів розподілу накладних витрат;
- ознайомити з інструментами аналізу взаємозв'язку «витрати–обсяг–прибуток» і методами контролю витрат;
- розвинути здатність аналізувати фактори формування витрат і обґрунтовувати управлінські рішення щодо їх оптимізації;
- сформувати вміння планувати, контролювати та знижувати витрати з урахуванням стратегії діяльності підприємства.

2. Результати навчання:

Дисциплінарні результати навчання:

- розуміти сутність управління витратами, обґрунтовувати систему та функції управління витратами й їх основні завдання, застосовувати принципи, моделі та сучасні підходи до управління витратами для забезпечення ефективного функціонування комерційних організацій;

– пояснювати сутність витрат як об’єкта управлінського обліку, розкривати зміст управлінського обліку та концепції управління витратами, застосовувати сучасні підходи до групування витрат (за часовою ознакою, за участю у виробництві, за способом віднесення на об’єкт, за релевантністю, за можливістю контролю, за економічною природою тощо), коректно ідентифікувати різні види витрат та відображати їх в управлінському обліку відповідно до Податкового кодексу;

– пояснювати принципи визначення об’єктів витрат і вибору оптимальних методів їх калькулювання, опанувати позамовний, попроцесний та інші підходи до обчислення собівартості, застосовувати на практиці підходи до обліку повних і змінних витрат та різні способи розподілу загальновиробничих постійних витрат для забезпечення обґрунтованого управлінського аналізу й прийняття ефективних рішень;

– ідентифікувати та класифікувати фактори, що впливають на рівень витрат підприємства, пояснювати взаємозв’язок між показниками прибутку, витрат та обсягів виробництва та його роль у мінімізації витрат, а також застосовувати підходи до управління витратами з урахуванням специфіки їх планування у різних функціональних сферах діяльності комерційної організації та в контексті її чинних стратегій.

3. Структура курсу

Вид заняття	Внесок в загальну оцінку, відсоток
ЛЕКЦІЇ	
1 Предмет, метод і завдання управління витратами	
Система та функції управління витратами та основні задачі	
Основні принципи управління витратами	
Моделі управління витратами	
Підходи до управління витратами	
2 Витрати як об’єкт управлінського обліку	
2.1. Поняття управлінського обліку. Концепція управління витратами	
2.2. Сучасні підходи до групування витрат в управлінському обліку	
2.2.1. Споживані та неспоживані витрати	
2.2.2. Витрати на продукцію й витрати періоду	
2.2.3. Прямі й непрямі витрати	
2.2.4. Основні й накладні витрати	
2.2.5. Релевантні, нерелевантні й диференціальні витрати	
2.2.6. Маржинальні й середні витрати	
2.2.7. Дійсні й можливі витрати	
2.2.8. Контрольовані й неконтрольовані витрати	

2.3. Класифікація витрат згідно з Податковим кодексом України	
3 Методи калькулювання собівартості продукції	
3.1. Об'єкти витрат і калькулювання їх собівартості	
3.2. Позамовний метод калькулювання	
3.3. Попроцесний (попереробний, попередільний) метод	
3.4. Калькулювання з використанням специфічної ідентифікації, середньозваженої собівартості, методів ФІФО та ЛІФО	
3.5. Методи обліку повних і змінних витрат	
3.6. Облік і методи розподіл виробничих накладних витрат	
3.6.1. Метод прямого розподілу	
3.6.2. Метод послідовного розподілу	
3.6.3. Метод взаємних послуг	
3.6.4. Метод одночасного розподілу	
4 Забезпечення зниження витрат	
4.1. Класифікація факторів, що впливають на витрати підприємства та застосування збалансованої системи показників	
4.2. Фактори впливу на витрати промислових підприємств за рівнем пріоритетності	
4.3. Використання інструментарію CVP-аналізу з метою мінімізації витрат за основними бізнес-процесами у короткостроковому періоді	
4.4. Управління витратами у системі стратегій «контролю» та «ризик» суб'єкта господарювання та планування витрат в різних функціональних сферах діяльності комерційної організації	
<i>Поточна лекційна контрольна робота (за темами 1–4)</i>	75
ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ	
1 Предмет, метод і завдання управління витратами	
2 Витрати як об'єкт управлінського обліку	
3 Методи калькулювання собівартості продукції	
4 Забезпечення зниження витрат	
<i>Загальна кількість годин практичних занять</i>	25
<i>Загальна кількість</i>	100

4. Технічне обладнання та/або програмне забезпечення

На навчальних заняттях здобувачі повинні мати: гаджети з можливістю підключення до Інтернету; перевірений доступ до системи Moodle та застосунків Microsoft Office, зокрема MS Teams; інстальований на ПК та /або мобільних гаджетах пакет програм Microsoft Office (Word, Excel, Power Point); активований акаунт університетської пошти (student.i.p.@nmu.one) на Office365.

5. Система оцінювання та вимоги

5.1. Навчальні досягнення здобувачів вищої освіти за результатами вивчення курсу оцінюватимуться за шкалою, що наведена нижче:

Рейтингова шкала	Інституційна шкала
90-100	відмінно
74-89	добре
60-73	задовільно
0-59	незадовільно

Загальні критерії досягнення результатів навчання відповідають описам 6-го кваліфікаційного рівня НРК.

5.2. Здобувачі вищої освіти можуть отримати **підсумкову оцінку** з навчальної дисципліни **на підставі поточного оцінювання знань** за умови, що набрана кількість балів за поточною успішністю складатиме не менше 60 балів. Максимально за поточною успішністю здобувач вищої освіти може набрати 100 балів.

Теоретична частина оцінюється за результатами складання поточної лекційної контрольної роботи (за темами 1–4), яка містить 30 тестових закритих запитань з однією правильною відповіддю. Правильна відповідь тестового завдання оцінюється в 1 бал. Загалом за поточною лекційною контрольною роботою можна отримати **максимум 30 балів** (див. таблицю розділу 3), тобто 30 % від оцінки за дисципліну.

Практична частина оцінюється за результатами практичних занять, самостійної роботи та розв'язання індивідуального розрахункового завдання. В загальній оцінці за освітній компонент максимально можна набрати **70 балів** (див. таблицю розділу 3), тобто 70% від оцінки за дисципліну: практична робота **40 балів**, самостійна робота **10 балів**, індивідуальне розрахункове завдання **20 балів**.

Загалом за чотирма практичними заняттями можна отримати **максимум 40 балів (4 практичні заняття по 10 балів)**. Форма проведення практичного заняття передбачає обговорення теоретичних питань та розв'язання практичних кейсів. Практичні роботи оцінюються комплексно за допомогою критеріїв, що характеризують співвідношення вимог до рівня компетентностей. Обговорення питань, участь у дискусії, розв'язанні кейсів максимально оцінюється у **10 балів**:

9–10 балів: активна, ініціативна участь у дебатах і дискусіях; демонстрація глибокого володіння навчальним матеріалом; аргументовані відповіді з посиланням на авторитетні джерела; критичний аналіз та пропозиції власних рішень; активне слухання та реагування на думки інших учасників; успішне та повне розв'язання практичних кейсів із поясненням рішень і висновків.

7–8 балів: активна участь у дискусії; переважно правильні аргументовані відповіді, інколи без посилань на джерела; демонстрація достатнього володіння навчальним матеріалом; уважне слухання інших учасників; здатність робити висновки під час обговорення; розв'язання практичних кейсів частково правильне, з незначними помилками або неповним обґрунтуванням.

5–6 балів: помірна участь у дискусії; відповіді частково аргументовані, з незначними помилками; володіння матеріалом часткове; робить висновки з обговорення за допомогою викладача; слухає інших учасників, але не завжди активно реагує; розв'язання кейсів часткове, потребує допомоги викладача для пояснення рішень.

3–4 бали: обмежена участь у дискусії; короткі коментарі та рідкісні виступи; часткове розуміння навчального матеріалу; потребує підказок викладача для аргументації; активне слухання обмежене; розв'язання кейсів неповне або із серйозними помилками.

0–2 бали: мінімальна або відсутня участь у дискусії; відповіді тільки на запитання викладача або їх немає; неухважність; відсутність знань з теми; не демонструє критичного аналізу; розв'язання кейсів відсутнє або повністю неправильне.

Самостійна робота передбачає **візуалізацію 5 об'єктів в таблицях та рисунках**, що включає систематизацію інформації шляхом подання головних положень в стислому, структурованому та схематичному вигляді. За самостійну роботу здобувач максимально може отримати **10 балів**. Візуалізація кожного об'єкта максимально оцінюється у **2 бали**:

2 бали – **структурно-логічна схема** (блок-схема, граф-схема, логічний ланцюг (послідовність процесів), логічний ланцюги із встановленням зворотних зв'язків, циклічна схема, схема «частина – ціле», радіальна схема);

2 бали – **таблиця** (графічна форма представлення кількісних показників або текстового матеріалу в максимально лаконічній, ущільненій формі);

2 бали – **фрейм** (структура даних для представлення стереотипної ситуації зорового сприймання);

2 бали – **логіко-смилова модель**, яка дозволяє одночасно побачити всю тему в цілому і кожен її елемент окремо; здійснити порівняльну характеристику двох явищ, подій, встановити причинно-наслідковий зв'язок, виявити основну проблему і знайти її рішення;

2 бали – **ментальна-карта**, як графічне відображення процесів багатомірного мислення; це зручна техніка для представлення процесу мислення або структурування інформації.

1 бал – візуалізація частково відображає тему, містить не всі ключові поняття, є окремі змістові помилки або неточності, структура інформації недостатньо зрозуміла, окремі елементи подані нечітко або потребують доопрацювання.

Індивідуальне розрахункове завдання передбачає аналіз систем «витрати – обсяг – прибуток» для обґрунтування виробничо-управлінських рішень. За виконання індивідуального розрахункового завдання здобувач максимально може отримати **20 балів**:

18–20 балів: повне та системне виконання завдань; здійснено розрахунок ефекту левериджу, точки беззбитковості, маржинального прибутку за даними таблиць; розрахунки коректні, дані достовірні; висновки логічні й аргументовані; подані практичні рекомендації щодо оптимізації витрат та підвищення ефективності діяльності підприємства; оформлення відповідає вимогам (таблиці, графіки, підписи);

14–17 балів: достатнє виконання завдань; більшість розрахунків виконано, можливі окремі неточності; висновки переважно аргументовані; рекомендації надані, але частково обґрунтовані; оформлення загалом відповідає вимогам, можливі дрібні помилки у таблицях або графіках.

10–13 балів: часткове виконання завдань; окремі розрахунки левериджу, точки беззбитковості або маржинального прибутку виконані поверхнево чи з помилками; є недоліки в логіці висновків; рекомендації неповні або неточні; структура роботи частково порушена; таблиці та графіки оформлені частково.

6–9 балів: обмежене виконання завдань; значну частину розрахунків пропущено або виконано некоректно; висновки слабо аргументовані; практичні рекомендації відсутні або непридатні; оформлення неструктуроване, таблиці й графіки відсутні або некоректні.

1–5 балів: робота виконана формально; більшість розрахунків відсутні або неправильні; висновки не обґрунтовані; рекомендації відсутні; оформлення не відповідає вимогам.

Отримані бали за теоретичну частину, практичні заняття, самостійну роботу та індивідуальне розрахункове завдання і є підсумковою оцінкою за вивчення навчальної дисципліни. Максимально за поточною успішністю здобувач вищої освіти може набрати **100 балів**.

5.3. Якщо здобувач вищої освіти за поточною успішністю набрав менше 60 балів та/або прагне поліпшити оцінку, він має скласти **залік** під час тижня контрольних заходів. Залік передбачає комплексне оцінювання рівня сформованості результатів навчання з дисципліни через виконання комплексної контрольної роботи.

Залік є письмовим і відбувається згідно з прийнятим в університеті форматом навчання в дистанційній формі (на платформі Moodle). Складання заліку передбачає тестування з теоретичної та практичної частин курсу та проводиться на платформі Moodle. Кожне тестове завдання має закриту форму з одиничною правильною відповіддю. Загальна кількість тестових питань 100, кожне з яких оцінюється в 1 бал (максимально разом 100 балів).

Загальна оцінка виконання залікової комплексної роботи визначається так:

Сума балів	Результати виконання роботи
	Оцінка
90–100	«відмінно»
74–89	«добре»
60–73	«задовільно»
0–59	«незадовільно»

Максимально за залік здобувач вищої освіти може набрати 100 балів. Для уточнення оцінки, як з ініціативи викладача, так і з ініціативи здобувача після або під час письмового заліку можливе проведення співбесіди.

6. Політика курсу

6.1. Політика щодо академічної доброчесності. Академічна доброчесність здобувачів вищої освіти є важливою умовою для опанування результатами навчання за дисципліною і отримання задовільної оцінки з поточного та підсумкового контролів. Академічна доброчесність базується на засудженні практик списування (виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання), плагіату (відтворення опублікованих текстів інших авторів без зазначення авторства), фабрикації (вигадування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі). Політика щодо академічної доброчесності регламентується Кодексом академічної доброчесності НТУ «ДП» <https://surl.li/rvagvu> та Положенням про систему запобігання та виявлення плагіату НТУ «ДП» <https://surl.li/qiszzsz>

У разі порушення здобувачем вищої освіти академічної доброчесності (списування, плагіат, фабрикація, залучення до виконання завдань третіх осіб), робота оцінюється незадовільно та має бути виконана повторно. При цьому викладач залишає за собою право змінити тему завдання.

6.2. Комунікаційна політика. Здобувачі вищої освіти повинні мати активовану корпоративну університетську пошту.

Усі письмові запитання до викладачів стосовно курсу мають надсилатися на університетську електронну пошту.

6.3. Політика щодо перескладання. Поточні контрольні роботи можуть бути виконані не у встановлені терміни тільки в разі наявності у здобувача вищої освіти поважних причин (наприклад, лікарняний). Перескладання поточних контрольних робіт не передбачено.

Перескладання заліку відбувається в разі раніше отриманої незадовільної оцінки у терміни, встановлені наказом по університету. Перескладання заліку задля підвищення оцінки неприпустиме (за виключенням випадків, передбачених Положенням про організацію освітнього процесу в НТУ «ДП»).

6.4. Політика щодо оскарження оцінювання. Якщо здобувач вищої освіти не згоден з оцінюванням його знань він може опротестувати виставлену викладачем оцінку у встановленому порядку.

6.5. Участь в анкетуванні. Наприкінці вивчення курсу та перед початком сесії здобувачу буде запропоновано анонімно заповнити електронні анкети (Microsoft Forms Office 365), які буде розіслано на університетські поштові скриньки та/або іншими каналами з'язку. Заповнення анкет є важливою складовою навчальної активності здобувача, що дозволить оцінити дієвість застосованих методів викладання та врахувати пропозиції стосовно покращення змісту навчальної дисципліни «Управління витратами».

7. Рекомендовані джерела інформації

1. Григорова З.В., Кваско А.В. Сучасні методи управління витратами підприємств. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2021. № 2. С. 18–24.
2. Ємельянов О.Ю., Курило О.Б., Петрушка Т.О. Механізм, методи та способи управління витратами підприємств як інструменти підвищення ефективності їх господарської діяльності. *Економіка та суспільство*. 2022. №38. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-58>
3. Іванова М., Саннікова С., Варяниченко О., Харін С., Бойченко М., Рябик Г. Статистичні методи в управлінні ризиками при плануванні зовнішньоекономічної та логістичної діяльності для забезпечення сталого розвитку підприємства. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2024. Том 3(56), С. 241–256. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.3.56.2024.4380>
4. Іванова М.І., Дудник А.В., Яшкіна Н.В., Заєць Н.М. Сучасна методика вибору постачальника як необхідна складова ефективного управління підприємством. *Економічний вісник*. 2022. №2. С. 180–185. <https://doi.org/10.33271/ebdut/78.180>.
5. Іванова М.І., Потьомкін Д.М. Використання стохастичних методів моделювання при формуванні стратегії управління витратами в умовах глобальної кризи. *Регіональна економіка*. 2010. № 2. С. 48–54.
6. Котлярова В.Г., Деренська Я.М., Гладкова О.В. Формування підходу до управління витратами промислового підприємства. *Бізнес Інформ*. 2020. №11. С. 198–204.
7. Мадяр Р.О., Гадьмаші В.Р., Далекорей С.М. Управління витратами в ланцюгах постачання як інструмент досягнення конкурентних переваг бізнесу в глобальному економічному просторі. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 1. С. 66–70.
8. Назаренко Т.П., Франчук І.Б., Вітер С.А. Методичні аспекти обліку та управління витратами на виробництво продукції. *Економіка та держава*. 2021. №7. С. 83–89.
9. Олійник А. С., Вельбой М. Б., Лук'яновець Н. М. Роль персоналу та виробничих витрат при ефективному управлінні підприємством. *Агросвіт*. 2021. № 7–8. С. 94–102.
10. Остапенко Я., Юхимчук Д. Питання економічної сутності, класифікації та методів обліку витрат на виробництво молокопереробної галузі. *Галицький економічний вісник*. 2021. № 1 (68). С. 52–61.
11. Скрипник С.В., Титок В.В., Короленко О.Б. Сучасні методи управління витратами на підприємстві. *Наукові перспективи*. 2021. № 7(13). С. 255–266.
12. Чорній Б. І. Класифікація витрат підприємства як інструмент управління. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: Економічні науки*. 2024. № 2. doi: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2024-2-9518>.
13. Faizova S., Ivanova M., Sannikova S., Varyanichenko O. Problems of formation of financial-investment projection of a balanced scorecard in value-based enterprises of mining-metallurgical complex. *Финансово-кредитная деятельность: проблемы теории и практики*. 2021. № 1 (36). С. 68–75 .

14. Ivanova M., Smiesova, V., Tkachenko, A., Boichenko, M., & Arkhypenko, T. Efficiency of the logistics chain as a factor of economic security of enterprises. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*, 2021. 2(37), 151-160. <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v2i37.229950>

Нормативні документи

15. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. № 318 (зі змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text>.

16. Методичні рекомендації з формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості : Наказ Міністерства промислової політики України від 09.07.2007 № 373. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN30532.html.

17. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI в редакції від 01.07.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (.

18. Про бухгалтерський облік і та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996- XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>.

19. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.

20. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 20.10.1999 р. № 246 (зі змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99#Text>.

21. План рахунків обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств та організацій, затверджений наказом Мінфіну України від 30.11.1999 р. № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0892-99#Text>.

22. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку, активів капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств та організацій, затверджена наказом Мінфіну України від 30.11.1999 р. № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>.